

знають, уміють і здійснюють. Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія та співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання.

Отже, методично грамотне налагодження та конструювання навчальної діяльності в початковій школі під час вивчення морфологічних тем сприятиме розвитку комунікативних умінь та навичок школярів, активізуватиме їхню пізнавальну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови / І. Р. Вихованець. — К., Либідь, 1993. — 368 с.
2. Вчитель вчителю, учням, батькам. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://teacher.at.ua>.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462).
4. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч. посіб.– 3-тє вид., стер. / Г.О. Козачук. – К.: Вища шк., 2001. – 272 с.
5. Макаренко А. С. Гра//Твори: в 7 т. – К., 1954 – Т4. – С. 367-368
6. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 364 с.

Струтинська М.

Науковий керівник – доц. Сіткарь В.І.

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В останні роки спостерігається підвищений інтерес до вивчення психіки спортсменів, до створення спеціальних методик психологічної підготовки. І це спричинено, перш за все, практикою спортивної діяльності, а саме сукупністю різних специфічних дій, які спрямовані на досягнення високого рівня фізичної досконалості та спортивної майстерності. А чи є місце індивідуально-типологічним властивостям особистості у досягненні високого спортивного звання? У зв'язку з цим, ми вважаємо за доцільне вивчити і емпірично дослідити взаємозв'язок індивідуально-типологічних властивостей особистості та ефективності спортивної діяльності. Важливе завдання, що постало, – з'ясувати, як темперамент та характер впливають на ефективність спортивної діяльності.

Індивідуально-типологічні властивості особистості є темою дослідження для багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Проте власне проблема впливу індивідуально-типологічних властивостей спортсмена увагу дослідників привернула лише на початку XIX століття. Її вивченням займалися А. Крестніков, В. Васильєва, З. Бірюкова, В. Уваров, Н. Ковальов, Н. Сінані, Т. Булавіна, А.Родіонов, І. Соколов, Б.Вяткін, Г. Іларіонов, Ю. Палайма, В. Мерлін та інші дослідники [1].

Індивідуально-типологічні особливості – неповторна своєрідність психіки кожної людини. Індивідуальні особливості особистості найяскравіше виявляються в темпераменті, характері та здібностях, у пізнавальній, емоційній, вольовій діяльності, потребах та інших процесах.

За І. Павловим, темперамент - це найголовніша характеристика нервової системи людини, яка так чи інакше позначається на всій діяльності кожного індивіда. А отже, це стійка властивість особистості, що виражає індивідуально-своєрідну динаміку психіки і поведінки, що однаково виявляється в різноманітній діяльності незалежно від її змісту, мети та мотивів.

Характер - це сукупність стійких індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, у ставленні до колективу, до інших людей, до праці, навколишньої дійсності та до самої себе. Характер виявляється у діяльності і спілкуванні (як і темперамент) та включає до себе те, що надає поведінці людини специфічний, характерний для неї відтінок [2].

Саме таке трактування вищезазначених понять сприяє розумінню досліджуваної теми і визначає спрямованість нашого дослідження.

Мета статті – теоретично розглянути та експериментально обґрунтувати вплив індивідуально-типологічних властивостей особистості на ефективність спортивної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасний спорт пред'являє досить різноманітні та високі вимоги до психічних якостей спортсменів. Специфічні особливості спортивної діяльності (в

будь-якому виді спорту) визначаються наступними факторами: 1) установкою на досягнення високих і найвищих (рекордних) спортивних результатів; 2) загальними та спеціальними інтелектуальними здібностями (наприклад, швидкістю і гнучкістю тактичного мислення, високою концентрацією уваги, великою швидкістю сприйняття і переробки інформації тощо); 3) високою збудливістю і достатньою стійкістю емоційно-вольових процесів, спрямованих як на виклик дій, так і на їх стримування; 4) систематичними інтенсивними і навіть максимальними фізичними зусиллями, незвичайними для повсякденного життя та діяльності; 5) високою стабільністю і достатньою варіативністю рухових навичок, їх стійкістю проти несприятливих впливів; 6) регулярною психічною досить високою напругою, що зумовлена екстремальними умовами, в яких проходять спортивні змагання [1].

Спортсмени високого класу щороку беруть участь у десятках змагань різного масштабу, що пов'язано з великими фізичними і нервовими затратами. Звідси зрозумілі припущення багатьох учених про те, що подібна діяльність під силу тільки спортсменам з яскраво вираженою силою, рівноваженістю та рухливістю нервових процесів, які мають відповідні особливості темпераменту. Не випадково серед багатьох фахівців в галузі спорту, педагогів, психологів, фізіологів і лікарів широко поширена думка, що переважна більшість спортсменів відноситься саме до сильного типу нервової системи та його різновидів, що психологічні властивості, обумовлені передусім силою, рівноваженістю та рухливістю нервових процесів є необхідною умовою досягнення значних успіхів у спорті [1]. А чи дійсно - це так?

Емпіричне дослідження було проведене зі спортсменами різних видів спорту на базі Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка та Тернопільської школи-ліцею №13 (11-й спортивний клас). Вибірку склали 65 студентів та учнів (відповідно 43 студенти та 22 учні).

Для дослідження використано комплекс психодіагностичних методик: «Визначення психологічної характеристики темпераменту» Б.Смірнова, діагностика характерологічних рис особистості (розроблена С. Грачовим), «Вибір кольору» Люшера та вивчення властивостей особистості (питальник Г. Айзенка). Проаналізуємо детальніше отримані результати.

Під час проведення дослідження було сформовано дві групи: експериментальну та контрольну. До контрольної групи увійшли спортсмени, які мають високий спортивний розряд (майстри спорту, кандидати в майстри спорту та I-II розряд) і відповідно до експериментальної увійшли ті, що мають низький спортивний розряд (III розряд), або ж без розряду, проте систематично займаються спортом.

Аналіз результатів дослідження за методикою Б. Смірнова «Визначення психологічної характеристики темпераменту», дозволив виявити наступне:

В контрольній групі

- екстравертами є 87 % досліджуваних, а 13% - інтровертами;
- 10 % спортсменів мають низький рівень ригідності, а 90 % - середній та високий рівень пластичності ;
- 24 % досліджуваних є емоційно збудливими і 76 % - емоційно стійкими;
- темп реакції у 27 % спортсменів є повільним, а у 73 % - швидким.
- активність у 94 % досліджуваних є високою.

В експериментальній групі :

- інтровертами є 73 % досліджуваних і 27% - екстравертами ;
- 40% спортсменів мають низький та середній рівень ригідності та 60 % - середній та низький рівень пластичності;
- 70 % досліджуваних є емоційно збудливими і лише 30 % - емоційно стійкими ;
- темп реакції у 43 % спортсменів є середнім та повільним, а у 57% – швидким ;
- активність у 64 % досліджуваних є високою.

Аналізуючи результати, які були отримані з допомогою методики вивчення характерологічних рис особистості виявлено (рис. 1)

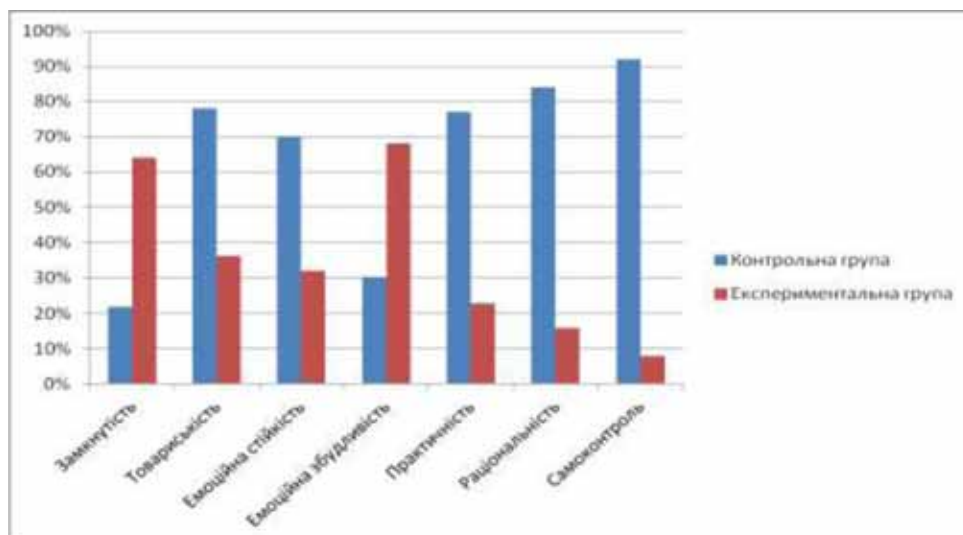

Рис. 1 Характерологічні риси особистості за методикою С.Грачова

Крім того ми визначили темперамент досліджуваних спортсменів, користуючись питальником Г.Айзенка.

Аналіз результатів дослідження дозволив виділити ряд характеристик за параметром інтроверсія-екстраверсія, які полягають в наступному: інтроверти сприймають явища навколишнього середовища більш суб'єктивно, ніж екстраверти. В інтровертів пристосовування до середовища більше проявляється в активізації інтелектуальної діяльності, а в екстравертів – в активізації виховної діяльності.

Користуючись отриманими результатами у контрольній та експериментальній групі отримано такі дані (табл.1):

Табл. 1. Характеристики особистості за параметром «екстраверсія-інтроверсія»

	Контрольна група	Експериментальна група
Сангвінік	51%	10%
Флегматик	17%	26%
Меланхолік	8%	23%
Холерик	24%	41%

Щоб глибше виявити деякі індивідуально-типологічні властивості та підтвердити отримані результати, спортсмени виконували методику Люшера «Вибір кольору», яка дозволяє оцінити рівень продуктивності діяльності особистості. В результаті цього дослідження в контрольній (рис. 2) та експериментальній групі (рис. 3) отримано наступні результати

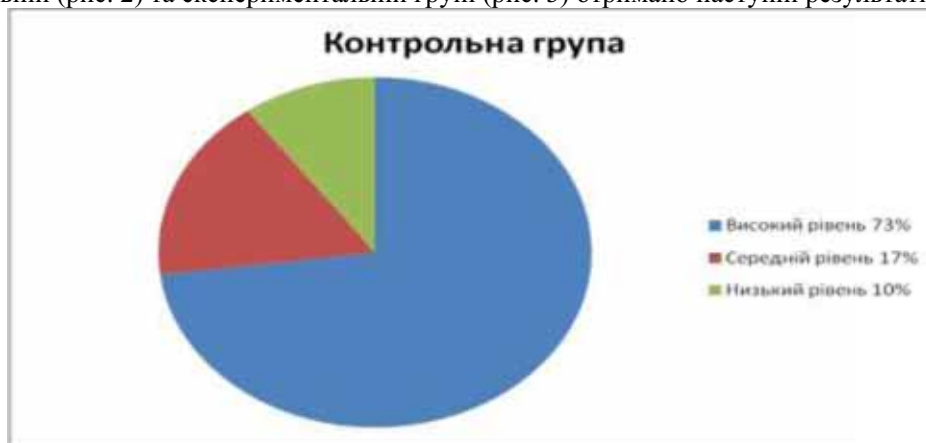

Рис. 2. Рівень продуктивності за методикою «Вибір кольору» Люшера

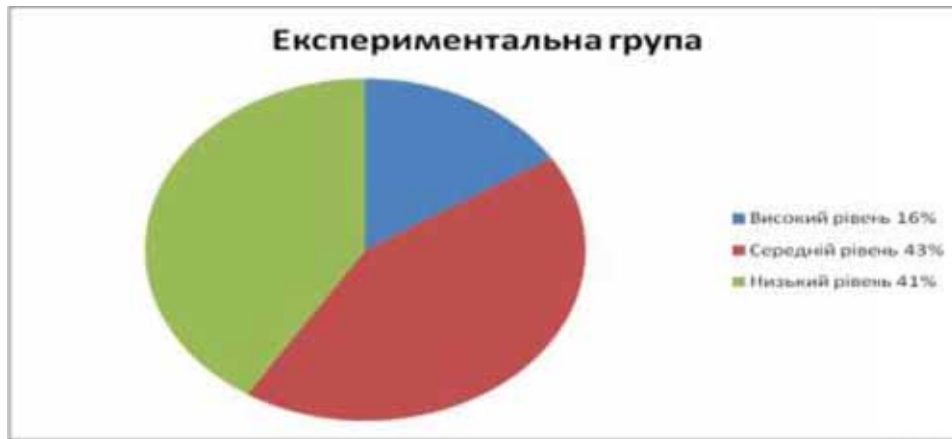

Рис.3. Рівень продуктивності за методикою «Вибір кольору» Люшера

Висновок. Отже, завдяки проведеному дослідженню було виявлено вплив індивідуально-типологічних властивостей особистості на ефективність спортивної діяльності. Це вдалося з'ясувати завдяки вдало підбраному і, в подальшому, проведеному комплексу психодіагностичних методик. Результати дослідження дозволяють констатувати, що більшість досліджуваних з високим рівнем спортивної майстерності переважно є сангвініками, тобто екстравертами, які своїми проявами поведінки орієнтовані на зовнішній світ, на людей та мають високий рівень пластичності, який дозволяє їм швидко пристосовуватись до змін в навколишньому середовищі, що є досить важливою умовою в спортивній діяльності. Крім того, спортсмени, які мають високий спортивний розряд є емоційно стійкими, тобто здатні проконтролювати себе у стресогенних ситуаціях та запобігти будь-якому негативному вияву емоцій. Темп реакції таких особистостей є швидким, а активність високою, що й дозволяє їм швидко та гнучко долати перешкоди. Якщо ж брати до уваги характерологічні риси досліджуваних контрольної групи, то більшість з них є товариськими, практичними, раціональними та з високим рівнем самоконтролю, що дозволяє їм добиватись значних успіхів не тільки в спортивній діяльності, але і в інших сферах життя. Рівень продуктивності діяльності є високий, що й підтверджує їх успішність в спорті. Проте більшість досліджуваних із низьким спортивним розрядом є холериками, тобто швидкими, нестримними, невірноваженими; їх емоції виникають і згасають досить швидко. Проте, вони мають середній рівень пластичності, що не дозволяє їм раціонально переключатися з одного виду діяльності на інший, до того ж темп реакції та активність є високими. Спортсмени з низьким рівнем спортивної майстерності є емоційно нестійкими, що свідчить про їх агресивність, тривожність, імпульсивність. Щодо характерологічних рис досліджуваних, то в них переважають такі, як замкнутість, вразливість, що й створює перешкоди на шляху до досягнення успіху. Рівень продуктивності діяльності є середнім, який вказує на те, що потрібно більше працювати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вяткин Б. А. Роль темперамента в спортивной деятельности / Б.А. Вяткин. - М. : Физкультура и спорт, 1978. - 134 с.
2. Скрипченко О.В. Загальна психологія: [навчальний посібник] / О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К. : АПН, 1999. – 463 с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты Учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 2001. - 672 с.
4. Янцур М.С. Професійна психодіагностика: практикум / М.С. Янцур. – К. : МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995.